

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ 15^ο ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΕΣΔΑ

Ευχαριστώ το Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημητρίου Τσάτσου και τον εκδοτικό οίκο Σάκκουλα για την πρόσκληση να συμμετέχει και το ΝΣΚ στη σημερινή εκδήλωση. Στην παρέμβασή μου θα αναφερθώ πρώτα στον ρόλο του ΝΣΚ στην εφαρμογή της Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και στο Δικαστήριο, στη συνέχεια, στις αλλαγές του 15^ο Πρωτοκόλλου και τέλος θα παραθέσω κάποιες προτάσεις για τη σχέση Ελλάδας, ΕΣΔΑ και ΕΔΔΑ.

A. ΡΟΛΟΣ ΝΣΚ: ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ-ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

1. Η ΕΣΔΑ είναι η μόνη διεθνής συμφωνία για τα ανθρώπινα δικαιώματα που παρέχει υψηλό βαθμό προστασίας, δεδομένου ότι 850.000.000 άτομα που διαμένουν στα 47 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, μπορούν να προσφύγουν στο ΕΔΔΑ, παραπονούμενοι για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

2. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η Σύμβαση, στα 70 χρόνια λειτουργίας της συνέβαλε όχι μόνο στην ουσιαστική προστασία των ΑΔ, αλλά και στον εκσυγχρονισμό και τον εκδημοκρατισμό πολλών αναχρονιστικών θεσμών σε θέματα παιδείας, θρησκευτικής ελευθερίας, διακρίσεων, ισότητας, οικογενειακού δικαίου, προστασίας της ιδιοκτησίας, κλπ. Και η χώρα μας, εφαρμόζοντας τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ, αλλά και εναρμονιζόμενη προς τις διατάξεις της ΕΣΔΑ, έκανε σοβαρά βήματα εκδημοκρατισμού και ενίσχυσε την κοινωνική της συνοχή. Στο πλαίσιο αυτό, αναθεωρήθηκαν ή προστέθηκαν ερμηνευτικές δηλώσεις σε συνταγματικές διατάξεις, τροποποιήθηκαν κώδικες, νόμοι, μεταβλήθηκε η διοικητική πρακτική σε πολλά θέματα, αλλά και η νομολογία των ανωτάτων δικαστηρίων μας.

3. Ποιος είναι τώρα ο θεσμικός ρόλος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους στο ζήτημα της εφαρμογής της ΕΣΔΑ; Το ΝΣΚ ανέλαβε να χειριστεί τις υποθέσεις στο ΕΔΔΑ το 1990. Ο ρόλος μας είναι διπλός: **α)** Ο Πρόεδρος του ΝΣΚ είναι ο εκπρόσωπος της εκάστοτε Κυβέρνησης στο Δικαστήριο. Υπερασπιζόμαστε την Ελλάδα στο ΕΔΔΑ παρουσιάζοντας τις εθνικές θέσεις, την εθνική νομοθεσία και τη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, προκειμένου να θεμελιώσουμε και να εξηγήσουμε γιατί αυτές είναι σύμφωνες με την ΕΣΔΑ και εναρμονισμένες με τη νομολογία του ΕΔΔΑ. **β)** Μετά την έκδοση της απόφασης του Δικαστηρίου, το ΝΣΚ γίνεται κατά κάποιον τρόπο ο εκπρόσωπος του ΕΔΔΑ στη χώρα μας, αφού έχουμε την εποπτεία και την ευθύνη για την εκτέλεση των αποφάσεών του. Το ΝΣΚ συντονίζει, συμβουλεύει και προτείνει συγκεκριμένα μέτρα συμμόρφωσης προς τις

συναρμόδιες Υπηρεσίες, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις λειτουργεί και ως μοχλός πίεσης για να ληφθούν τα αναγκαία μέτρα, μέχρι να αρχειοθετηθεί η υπόθεση από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

4. Να σημειώσουμε εδώ ότι η ΕΣΔΑ καθιερώνει ένα παγκόσμια μοναδικό, πρωτότυπο και ιδιαίτερα ενδιαφέρον, σύνθετο ελεγκτικό σύστημα εποπτείας της εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ. Δηλαδή: **ΕΔΔΑ - Συμβαλλόμενα Κράτη - Επιτροπή Υπουργών- και Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης**. Με το σύστημα αυτό, το κάθε κράτος ελέγχει και ελέγχεται, με αποτέλεσμα να διασφαλίζεται σε σημαντικό βαθμό η εκτέλεση των αποφάσεων του Δικαστηρίου, οι οποίες διαφορετικά θα παρέμεναν ευχολόγιο. Τα μέτρα εκτέλεσης είναι **ατομικά** και αφορούν στον προσφεύγοντα **και γενικά** που απαιτούν σύνθετες και χρονοβόρες αλλαγές στη διοικητική πρακτική, στη νομοθεσία και στη νομολογία των ανωτάτων δικαστηρίων της χώρας, για να μη επαναληφθεί –η παραβίαση του δικαιώματος.

Β.ΤΟ 15^ο ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΦΕΡΝΕΙ

5. Το 15^ο Πρωτόκολλο προέκυψε εξαιτίας των πολλών εκκρεμών προσφυγών ενώπιον του ΕΔΔΑ, των πολλών ανεκτέλεστων αποφάσεων, αλλά και κάποιων «ενοχλητικών» αποφάσεων του ΕΔΔΑ κατά κρατών-μελών. Αναφέρθηκαν από τους προηγούμενους ομιλητές οι 5 αλλαγές που επιφέρει το 15^ο Πρωτόκολλο. Επισημαίνω τα 3 ζεύγη λέξεων του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου, που εντάσσονται στο προσέμιο της ΕΣΔΑ: **Αρχή επικουρικότητας, περιθώριο εκτίμησης, εποπτική δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ**. Και θα κάνω κάποιες διαπιστώσεις, πριν δώσω τη δική μου απάντηση για το αν αρχίζει νέα εποχή...

6. Πρώτη διαπίστωση: Στον τομέα της προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υπάρχουν δύο πόλοι που βρίσκονται σε μια κατάσταση ιδιάζουσας στρατηγικής ισορροπίας. Από τη μια πλευρά τα 47 κράτη που, κυρώνοντας την ΕΣΔΑ, συμφώνησαν να αναθέσουν στο ΕΔΔΑ τον δικαστικό έλεγχο για το εάν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες διασφαλίζονται στην επικράτειά τους. Από την άλλη πλευρά όμως, το ΕΔΔΑ, με την πάροδο του χρόνου, απέκτησε μια δυναμική αυτονομία, διεύρυνε με τη νομολογία του τη δικαστική του δικαιοδοσία και τον έλεγχο του προς τα κράτη-μέλη. Και κάπου-κάπου άρχισε να εκδίδει «ενοχλητικές» για κάποια κράτη αποφάσεις..**Παράδειγμα:** για την έκδοση «τρομοκρατών» σε τρίτες χώρες, για την αφαίρεση του δικαιώματος ψήφου από όλους τους φυλακισμένους, για περιορισμούς στο δικαίωμα έκφρασης ή στο δικαίωμα του συνέρχεσθαι κλπ. Και τα κράτη μέλη

όμως, σε αρκετές περιπτώσεις, είτε δυσκολεύονταν να θεσπίσουν τα γενικά μέτρα συμμόρφωσης για να μην υπάρξουν νέες παραβιάσεις ΑΔ, είτε καθυστερούσαν να εκτελέσουν την απόφαση ή έψαχναν οδό διαφυγής, είτε ακόμη έθεταν θέμα μείωσης της χρηματοδότησής τους προς το ΕΔΔΑ...

7. Δεύτερη διαπίστωση: Η προσθήκη της αρχής της επικουρικότητας και του «περιθωρίου εκτίμησης» στο Προοίμιο της Σύμβασης, θεωρώ ότι επιχειρήθηκε για να περιοριστεί η λεγόμενη «ακτιβιστική» δραστηριότητα του Δικαστηρίου και η λειτουργία του σε κάποιες υποθέσεις, ως υπερ-Δικαστήριο ουσίας ή ως Δικαστήριο 3^{ου} βαθμού σε υποθέσεις που συνδέονται κυρίως με **την προστασία της ιδιοκτησίας** και με **την ελευθερία της έκφρασης**, όπου το ΕΔΔΑ σε κάποιες περιπτώσεις εξετάζει σε βάθος τα πραγματικά περιστατικά των υποθέσεων. Υπενθυμίζεται ότι οι φωνές αυτές αποτυπώνονται και στη Διακήρυξη της Κοπεγχάγης το 2018, όπου στο αρχικό κείμενό της, γινόταν έντονη κριτική προς το ΕΔΔΑ. Ο σημερινός Πρόεδρος του ΕΔΔΑ R. Spano τονίζει ότι οι επικρίσεις για την ακτιβιστική προσέγγιση του Δικαστηρίου, δεν πρέπει να θεωρηθούν, σε καμία περίπτωση, εντελώς αβάσιμες, ενώ κρίνει ότι το Δικαστήριο εισέρχεται στην «εποχή της επικουρικότητας».

8. Το ίδιο το ΕΔΔΑ επαναλαμβάνει στις αποφάσεις του (αποφάσεις *Perlala και Καραβελατζής κατά Ελλάδας*, *Garcia Ruiz κατά Ισπανίας* και *Kemmache κατά Γαλλίας*) ότι δεν αποτελεί δικαστήριο 3ου βαθμού δικαιοδοσίας, που κρίνει από την αρχή τα πραγματικά περιστατικά και ερμηνεύει το εθνικό δίκαιο. Αυτό το κάνει μόνο σε περίπτωση προφανούς κρατικής αυθαιρεσίας. Η νομολογία των τελευταίων ετών όμως, έδειξε τάσεις απομάκρυνσης από την αρχή αυτή και υποκατάστασης της ουσιαστικής κρίσης των εθνικών δικαστηρίων με τη δική του. **Παράδειγμα:** η απόφαση Βοντάς το 2009 και η απόφαση Κοσμάς το 2017. Αφορούσαν μια έκταση στις Σπέτσες που ήταν κοινόχρηστος δρόμος και ένα ακίνητο στη Σκόπελο. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο τρόπος με τον οποίο τα εθνικά δικαστήρια εκτίμησαν και αξιολόγησαν τα αποδεικτικά στοιχεία δεν ήταν σωστός και έκανε ουσιαστικές κρίσεις τελείως αντίθετες από αυτές των ελληνικών δικαστηρίων (Πολυμελούς Πρωτοδικείου, Εφετείου και Αρείου Πάγου).

9. Τρίτη διαπίστωση: Η αναβάθμιση του ρόλου του εθνικού δικαστή. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, τα εθνικά δικαστήρια και οι εθνικές αρχές, έχουν την πρωταρχική ευθύνη να διασφαλίζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που καθορίζονται στη Σύμβαση. Ο ρόλος τον οποίον αναγνωρίζει **στον εθνικό δικαστή** το 15^ο Πρωτόκολλο, είναι χαρακτηριστικός της νέας σχέσης και της εποικοδομητικής

συνεργασίας που επιδιώκει να καθιερώσει με το ΕΔΔΑ. Συγκεκριμένα, ο εθνικός δικαστής έχει πλέον ρητά την υποχρέωση να διασφαλίσει, σύμφωνα με τη συνταγματική τάξη και τηρώντας την αρχή της ασφάλειας δικαίου, την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων της ΕΣΔΑ, όπως αυτοί όμως ερμηνεύονται από το ΕΔΔΑ.

10. Στο πλαίσιο αυτό της ενίσχυσης του ρόλου του εθνικού δικαστή εντάσσεται και η ψήφιση του 16^{ου} Πρωτοκόλλου, που κυρώθηκε με τον ν.4596/2019. Στο 16^ο Πρωτόκολλο καθιερώνεται αρμοδιότητα του ΕΔΔΑ να εκδίδει γνωμοδοτήσεις, μετά από αίτημα των ανωτάτων δικαστηρίων των κρατών-μελών. Με τη διαδικασία αυτή ενισχύεται ο διάλογος και η αλληλεπίδραση μεταξύ του ΕΔΔΑ και των εθνικών Δικαστηρίων, ενδυναμώνεται η ενιαία εφαρμογή της σύμβασης και η ενοποιητική λειτουργία της νομολογίας του ΕΔΔΑ, στο πλαίσιο πάντα της λειτουργίας της αρχής της επικουρικότητας.

11.Τέταρτη διαπίστωση για το «περιθώριο εκτίμησης»: Σκοπός της προσθήκης είναι να επιβεβαιωθεί, κατά τρόπο διαφανή και προσιτό σε όλες τις πλευρές, ότι η πρωταρχική ευθύνη διασφάλισης των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ και τα Πρωτόκολλα, ανήκει στα κράτη. Σωστό, αφού οι αρχές των κρατών μελών βρίσκονται, κατ' αρχήν, σε καλύτερη θέση από ένα διεθνές δικαστήριο για να εκτιμήσουν τις ανάγκες και τις συνθήκες που επικρατούν σε αυτά. Τα όργανα της Σύμβασης επεμβαίνουν μόνον επικουρικά, όταν η δράση των κρατών μελών αποδεικνύεται ανεπαρκής. Το «περιθώριο εκτίμησης» που διαθέτει ο εθνικός δικαστής, αμβλύνει τη δυσπιστία των συμβαλλομένων κρατών έναντι του ΕΔΔΑ. Το περιθώριο αυτό όμως είναι «εθνικό» περιθώριο εκτίμησης, δεν είναι ευρωπαϊκό... Ο τούρκος εθνικός δικαστής δεν έχει την ίδια αντίληψη για το όποιο «περιθώριο εκτίμησης» με τον Γάλλο ή τον Ολλανδό εθνικό δικαστή, αφού πρόκειται για χώρες με σοβαρές διαφορές, τόσο στη νομοθεσία τους, όσο και στην πολιτική και οικονομική κατάσταση, στην πληθυσμιακή ομοιογένεια, στις θρησκευτικές και κοινωνικές αντιλήψεις... **Αυτό μπορεί να δημιουργήσει ένα ρήγμα** στην οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Να δημιουργήσει μια αδικαιολόγητη «ποικιλία» στην ερμηνεία των άρθρων της ΕΣΔΑ και του εύρους της προστασίας των ΑΔ. Και αυτό κατά την άποψή μου, ενέχει ένα κίνδυνο... Συνεπώς, το «περιθώριο εκτίμησης», πρέπει πάντα να ασκείται υπό την εποπτική δικαιοδοσία του ΕΔΔΑ και μέσα στα όρια που έχει προσδιορίσει η νομολογία του. Και αυτό γιατί τα 47 κράτη, το ΕΔΔΑ όρισαν ως δικαιοδοτικό μηχανισμό που θα

εγγυάται για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που δεν διασφαλίστηκαν σε εθνικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση όμως, υπάρχουν και κάποια απόλυτα δικαιώματα που δεν επιδέχονται κανένα περιθώριο εκτίμησης. **Υπάρχει** «περιθώριο εκτίμησης» στο δικαίωμα στη ζωή; στην απαγόρευση βασανιστηρίων; στην απαγόρευση της δουλείας;

12. Πέμπτη και τελευταία διαπίστωση: Απόρροια της αρχής της επικουρικότητας και του περιθωρίου εκτίμησης είναι και η «μοιρασμένη ευθύνη» μεταξύ των κρατών-μελών και του Δικαστηρίου. Την ευθύνη αυτή όμως την αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο το ΕΔΔΑ και τα κράτη μέλη. Το ΕΔΔΑ θεωρεί ότι είναι υποχρέωση των κρατών να θεραπεύουν τις παραβιάσεις της Σύμβασης, ερμηνεύοντας τα πάντα με βάση τη νομολογία του. Τα κράτη θεωρούν ότι η διαπίστωση της στοιχειοθέτησης των πραγματικών περιστατικών, η ερμηνεία και η εφαρμογή του εθνικού δικαίου, ανήκει στην αρμοδιότητα καταρχήν των εθνικών δικαστηρίων και το ΕΔΔΑ πρέπει να το σέβεται αυτό.

Γ. ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ; ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΕΣΔΑ/ΕΔΔΑ

13. Ανοίγει νέα εποχή το 15^ο Πρωτόκολλο; Δεν είμαι σίγουρος. Έχω κάποιες αμφιβολίες. Το ΕΔΔΑ έχει ήδη δημοσιεύσει τη γνώμη του για το σχέδιο του Πρωτοκόλλου για να υπενθυμίσει ότι εκείνο έχει την αρμοδιότητα για την αυθεντική ερμηνεία της ΕΣΔΑ. Πολλές **ΜΗΚΥΟ** επίσης, δεν είδαν ευνοϊκά το 15^ο Πρωτόκολλο. Άρα, στην πράξη θα φανεί αν θα αλλάξει κάτι. Θεωρώ πάντως, ότι ως συνήθως, η λογική του συμβιβασμού θα επικρατήσει. Το ΕΔΔΑ δεν είναι σωστό να παραβλέπει τους ουσιαστικούς και δικονομικούς κανόνες που ισχύουν στα κράτη-μέλη, δεν μπορεί, όμως και να απέχει από τον βασικό σκοπό της ΕΣΔΑ, που είναι η δημιουργία κοινού ευρωπαϊκού κεκτημένου στον χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που αντικατοπτρίζει τις θεμελιώδεις αξίες του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Η Ευρώπη δεν είναι απλά γεωγραφικός χώρος ή ένας ενιαίος οικονομικός χώρος. Είναι τρόπος ζωής, βασισμένος σε διαχρονικές ανθρωπιστικές αρχές, στην ελευθερία, στη δημοκρατία, στην ισότητα και στο κράτος δικαίου. Αλλά και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα δεν είναι μόνο ευρωπαϊκά, είναι και οικουμενικά δικαιώματα, είναι παγκόσμια κοινά αγαθά.

14. Τι σημαίνει για την Ελλάδα το 15^ο πρωτόκολλο; Από μόνο του; ...λίγα πράγματα. Η ρητή αναφορά όμως στην αρχή της επικουρικότητας επιβάλλει κατά τη γνώμη μου στην Ελλάδα να λύσει άμεσα, με νομοθετικά ή άλλα μέτρα το πρόβλημα

της «βιομηχανίας» επαναλαμβανόμενων υποθέσεων, όπως για παράδειγμα το θέμα για τις συνθήκες κράτησης σε φυλακές.

15. Παράλληλα το 15^ο Πρωτόκολλο υποδεικνύει, τονίζοντας την επικουρικότητα και το περιθώριο εκτίμησης και έναν αναγκαίο αυτοπεριορισμό του ΕΔΔΑ. **Παράδειγμα:** Υπάρχει πλήθος ομοειδών προσφυγών με πάρα πολλούς προσφεύγοντες, στις οποίες γίνονται γενικόλογες «καταγγελίες» για τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές, δεν αναφέρεται ούτε καν ο ακριβής χρόνος κράτησής τους, γίνεται επίκληση ζητημάτων υγείας τα οποία δεν είχαν καμία σχέση με την κράτηση, και το ΕΔΔΑ ζητά από τις ελληνικές αρχές εξαντλητικές απαντήσεις. Αντίστοιχα ζητήματα –γενικόλογων καταγγελιών- έχουμε και στις υποθέσεις των μεταναστών. «Βιομηχανία», και **στα ασφαλιστικά μέτρα** που αφειδώς χορηγήθηκαν από το ΕΔΔΑ το 2020 στην περίπτωση που αιτούντες επικαλούνταν σοβαρή και μη αναστρέψιμη βλάβη. Η Ελλάδα **είναι πρώτη!!! με 95 υποθέσεις** (οι μισές αφορούσαν αλλοδαπές έγκυες στο ΚΥΤ Σάμου και ευάλωτους ανήλικους) δεύτερο το Αζερμπαϊτζάν με 53 υποθέσεις, τρίτη η Ρωσία, με 36 υποθέσεις, ενώ εκδόθηκαν 4 αποφάσεις ασφαλιστικών μέτρων κατά της Ιταλίας και μόνο 2 κατά της Τουρκίας!!! Απορρίφθηκαν όμως 225 αιτήσεις κατά της Τουρκίας, 64 αιτήσεις κατά της Ελλάδας και 49 κατά της Ιταλίας. Βγάλτε τα συμπεράσματά σας. **Δείτε και ένα παράδειγμα:** Αφγανός που υπέστη κάκωση στον ώμο στην Τεχεράνη, ήρθε μετά από μήνες στη Σάμο, ζήτησε ασφαλιστικά μέτρα και του δόθηκαν από το ΕΔΔΑ. Είναι προφανές ότι το ίδιο το ΕΔΔΑ θα ωφεληθεί και θα περιορισθεί ο «βομβαρδισμός» του από επαναλαμβανόμενες υποθέσεις αν υιοθετήσει κριτήρια πιο απαιτητικά/αυστηρά απέναντι σε αόριστες/γενικόλογες ή και αβάσιμες αιτιάσεις που προβάλλουν οι προσφεύγοντες ή οι αιτούντες ασφαλιστικά μέτρα.

16. Επισημαίνουμε ότι στην κατεύθυνση αυτή κινείται και η τροποποίηση που επέφερε το 15^ο Πρωτόκολλο στο άρθρο 35 παρ. 3 της ΕΣΔΑ, όπου το Δικαστήριο μπορεί πλέον να κηρύσσει **απαράδεκτη μια ατομική προσφυγή** όταν εκτιμά ότι ο προσφεύγων δεν έχει υποστεί σημαντική βλάβη εκτός αν ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου απαιτεί την εξέταση της προσφυγής στην ουσία της ακόμα και στην περίπτωση που η σχετική υπόθεση δεν έχει εξετασθεί «δεόντως» από τα εθνικά δικαστήρια. Ενδιαφέρον στο σημείο αυτό είναι ότι η συγκεκριμένη τροποποίηση έχει άμεση εφαρμογή από την ημερομηνία θέσης του Πρωτοκόλλου σε ισχύ, προκειμένου, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση, να παράγει άμεσα τα ευεργετικά αποτελέσματα της αρχής «de minimis non curat praetor». Έτσι έχει

εφαρμογή και στις προσφυγές που εκκρεμεί η εξέταση του παραδεκτού τους κατά την ημερομηνία που τίθεται σε ισχύ το Πρωτόκολλο. Πιστεύουμε ότι το συγκεκριμένο μέτρο μπορεί να περιορίσει την εκδίκαση ενός αριθμού προσφυγών κατά της Ελλάδας...

17. Γενικά όμως, η ρητή πλέον αναφορά στο Προοίμιο της Σύμβασης της αρχής της επικουρικότητας και του περιθωρίου εκτίμησης των κρατών, καθώς και η προβλεπόμενη στο 16^ο Πρωτόκολλο αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να εκδίδει γνωμοδοτήσεις, μετά από αίτημα των ανωτάτων δικαστηρίων, νομίζω ότι μπορεί να ερμηνευτεί και από μια άλλη, πιο αισιόδοξη σκοπιά: Ότι οι συνθήκες πλέον έχουν ωριμάσει αρκετά, μετά από 70 χρόνια εφαρμογής της ΕΣΔΑ και την έκδοση πλήθους αποφάσεων του ΕΔΔΑ που δίνουν μια σαφή κατεύθυνση σχετικά με το περιεχόμενο ή την έκταση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που ορίζονται στην ΕΣΔΑ και στα Πρωτόκολλα. Επιβεβαιώνεται λοιπόν και υπογραμμίζεται πλέον από τα ίδια τα κράτη μέλη ότι η φροντίδα για την εφαρμογή της Συνθήκης επιβάλλεται να ανήκει πρωταρχικά και κύρια σ'αυτά... Το κράτος, σε κάθε έκφανση της δράσης του πρέπει να λειτουργεί εντός των πλαισίων που θεσπίζει, τόσο η ΕΣΔΑ, όσο και τα λοιπά εθνικά αλλά και διεθνή κείμενα που προστατεύουν ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες. Και ναι μεν το ΕΣΔΑ λειτουργεί ως εγγυητικός μηχανισμός και αυθεντικός ερμηνευτής της ΕΣΔΑ, όμως, το κύριο βάρος πέφτει στην πρακτική εφαρμογή της Συνθήκης καθημερινά, στον πραγματικό κόσμο και σε πραγματικό χρόνο... Η προσφυγή στο ΕΔΔΑ είναι από μόνη της μια επιβεβαίωση της αποτυχίας του όποιου κρατικού συστήματος.

18. Αν θέλουμε να έχουμε μια πραγματικά νέα εποχή στη σχέση ΕΣΔΑ-ΕΔΔΑ-ΕΛΛΑΔΑΣ πρέπει να κάνουμε 4 απλά πράγματα και να τα κάνουμε σήμερα:

1^ο) Να θεσπίσουμε εθνικά ένδικα μέσα για τη θεραπεία των σχετικών παραπόνων παραβίασης, έτσι ώστε να επαναπατρίσουμε τις διαφορές αυτές και να τις επιλύουμε εδώ, με τους δικούς μας μηχανισμούς και γιατί όχι και με φιλικό διακανονισμό (πχ για τις συνθήκες στις φυλακές και για την εκτέλεση αποφάσεων, αφού η αποτελεσματικότητα των Τριμελών Συμβουλίων Συμμόρφωσης του ΣτΕ ν. 3068/2001 έχει αμφισβητηθεί).

2^ο) Να βελτιώσουμε και κυρίως να απλουστεύσουμε τους εθνικούς μηχανισμούς για τη γρήγορη και αποτελεσματική συμμόρφωση προς τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ. Πολλά συναρμόδια Υπουργεία, πολλοί αρμόδιοι φορείς, πολλά συμβούλια, επιτροπές και μόλις αλλάξει ο Υπουργός... όλα από την αρχή. **Δείτε τώρα τι συνέβη στη Γαλλία:** Στις **30.01.2020**, δημοσιεύτηκε η απόφαση *J.M.B κατά Γαλλίας* για την έλλειψη

αποτελεσματικού ένδικου μέσου για τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές. Ο γαλλικός ΑΠ έκρινε ότι δεν απαιτείται ρητή νομοθετική πρόβλεψη για το βοήθημα αυτό, αλλά το Συνταγματικό Συμβούλιο έκρινε ότι αυτή η άποψη δεν ήταν ικανοποιητική και ότι απαιτείτο νομοθετική πρόβλεψη. Στις **19.03.2021** η γαλλική Βουλή, μετά τη Γερουσία, ψήφισε διάταξη νόμου και προβλέπει αποτελεσματικό ένδικο μέσο...Εμείς τρία χρόνια τώρα, αδυνατούμε να ψηφίσουμε το αντίστοιχο εθνικό ένδικο μέσο παρότι το ΝΣΚ πολλές φορές έχει προωθήσει τη σχετική τροπολογία στους αρμόδιους Υπουργούς.

3^ο) Να εναρμονιστεί η νομολογία των ανωτάτων δικαστηρίων σε καίρια ζητήματα προς την αντίστοιχη νομολογία του ΕΔΔΑ. Θα πρέπει δηλ. πάντα οι ανώτατοι δικαστές μας να έχουν ζωντανή στα μάτια τους τη Σύμβαση και αν διαπιστώνουν ότι η λύση που προκύπτει από την ισχύουσα νομοθεσία προσκρούει στην ΕΣΔΑ, τότε να γίνεται ερμηνεία των διατάξεων και υπό το φως της Σύμβασης και της νομολογίας του ΕΔΔΑ. Ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο που θα πρέπει ο εθνικός δικαστής να εκμεταλλευτεί είναι και ο νεοείσακτος θεσμός της αίτησης για γνωμοδότηση του 16^{ου} Πρωτόκολλου που τα ανώτατα εθνικά δικαστήρια μπορούν να υποβάλουν προς το ΕΔΔΑ... στα χνάρια του επιτυχημένου θεσμού της υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που συνέβαλε καθοριστικά στην εναρμόνιση της ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου.

4^ο) Να γίνεται άμεση εναρμόνιση με τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Έχουμε την τεχνογνωσία. Ξέρουμε την τύχη των προσφυγών που ασκούνται. Δεν χρειάζεται να περιμένουμε την απόφαση του ΕΔΔΑ. Ως ΝΣΚ καταθέσαμε, στη Μόνιμη Επιτροπή της Βουλής για την Παρακολούθηση της εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, **σχέδιο διατάξεων εναρμόνισης της νομοθεσίας μας με τη Σύμβαση και τη νομολογία του ΕΔΔΑ**. Το σχέδιο έγινε αποδεκτό από όλα τα κόμματα και κατατέθηκε στη Βουλή τον Ιούλιο του 2020, ως πρόταση νόμου.

Αν ψηφιστεί, η Ελλάδα θα έχει ελάχιστες προσφυγές εναντίον της, ελάχιστες καταδίκες, ελάχιστες αποζημιώσεις και ελάχιστες ανεκτέλεστες αποφάσεις του ΕΔΔΑ. Θα είναι έτσι η χώρα μας, στην πρωτοπορία των ευρωπαϊκών δημοκρατιών.